

Поліщук П.А.
аспірант 1 курсу історичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ДОКТРИНА БЕЗПЕКОВОЇ ТА ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ЛЕЙБОРИСТСЬКОГО КАБІНЕТУ Т. БЛЕРА (1997-2007 РР.)

Руйнація біполярної системи міжнародних відносин, завершення холодної війни, свідоме й демонстративне нехтування Російською Федерацією норм міжнародного права, активізація міжнародного тероризму спричинили найбільшу кризу в міжнародних відносинах та підірвали усталену систему міжнародних відносин. Криза продемонструвала низьку ефективність існуючих глобальних та регіональних рівнів міжнародних безпекових механізмів. Ця ситуація змушувала демократичний світ, включаючи Велику Британію, шукати нові шляхи та засоби забезпечення миру і стабільності, адекватного реагування на новітні виклики і загрози.

Міністр оборони Великобританії Дж. Робертсон¹ зазначив у 1998 р., що стратегічна обстановка кінця ХХ ст. у глобальному вимірі суттєво різнилася від попередніх п'ятидесяти років. Руйнація СРСР та соціалістичного блоку, розпад Організації Варшавського договору і створення у Східній Європі нових, самостійних, демократичних держав нівелювало пряму радянську військову загрозу для Заходу та Сполученого Королівства в тому числі. Водночас холодна війна та гонка озброєнь сформували в британського політичного істеблішменту специфічне «стратегічне мислення», в центрі якого перебувала лише радянська загроза та уява про відносну стабільність на периферії міжнародної системи. Звідси Великобританія не була готова відповісти на новітні безпекові виклики, які несли наслідки локальних військових конфліктів у Перській затоці, на Балканах. У цьому зв'язку Дж. Робертсон загострював увагу на тому, що формуються нові загрози, які безпосередньо чи опосередковано торкаються оборонних засад країни та унеможливають традиційний спосіб життя громадян. Йшлося у виступі міністра про вище згадані конфлікти, тероризм, наркобізнес, злочинність. На його думку, оборонні та безпекові підходи часів біполярного світу не надавали інструментарію для відповіді на нові виклики ХХІ ст. [1, parag. 6-9].

Виходячи із цього, перед міністерством оборони постала нагальна потреба розробки нової оборонної та безпекової стратегії, яка отримала назву «Стратегічна оборонна програма» (далі - СОП). Документ було опубліковано у 1998 р. У преамбулі до цього документу міністр оборони характеризував період кінця ХХ ст. «епоху невизначеності та нестабільності». Лейбористське керівництво оцінювало периферійні локальні конфлікти як пряму загрозу для Сполученого Королівства. Звідси, у новій СОП визначались особливості та механізми реагування на виклики сучасного світу. Передусім йшлося про фундаментальну реструктуризацію військових сил, які мають пристосуватися не лише до попередження та уникнення військових конфліктів, а й до виконання міжнародних гуманітарних місій [1, parag. 62].

Аналізований нами документ можна умовно поділити на дві частини. Перша, загально-теоретична (1-4 розділи), підводить теоретичну базу під майбутні реформи, в ній конкретизуються безпекові пріоритети (збереження британського лідерства в ЄС та НАТО; підтримка міжнародної стабільності та економічного розвитку як

¹ Джордж Робертсон - міністр оборони Сполученого Королівства (1997-1999 рр.), генеральний секретар НАТО (1999-2004 рр.).

основи національної безпеки та процвітання Сполученого Королівства); визначалися основні оборонні завдання і місії (створення оборонних дипломатичних місій; розширення інформаційно-пропагандистських програм; участь в гуманітарних операціях та операціях із підтримання миру НАТО). Друга частина СОП присвячена конкретно-практичним цілям (5-11 розділи), оскільки пропонувалися методи та заходи для реформування військових сил та зміни в армійських структурах. Наприклад, 5-ту повітряно-десантну бригаду було реорганізовано та посилено важкою технікою й перейменовано у 12-у механізовану; до 24-ї окремої аеромобільної бригади було інтегровано ще один полк армійської авіації. ЗС Великобританії поповнювалися відповідно до СОП новим осучасненим озброєнням: бойовими розвідувальними машинами, безпілотними літальними апаратами і розвідувальним обладнанням. Також створювалися нові військові формування: Об'єднані сили швидкого реагування, які включали компоненти всіх видів збройних сил, здатних до швидкого розгортання і ведення бойових дій одночасно в декількох конфліктних зонах; Об'єднаний авіаційний компонент «Джойнт форс-2000» з підрозділами військово-повітряних сил і палубної авіації військово-морських сил). Було укрупнено та підвищено оперативну мобільність танкових полків, склад кожного полку збільшився до 600 чоловік і 58 танків. Реорганізація армії підсилювалася розробкою нових командних структур, завдання яких полягали в оперативному реагуванні на міжнародні конфліктні ситуації і фаховому керівництві новоствореними

військовими формуваннями. До них належали: Об'єднане командування сил і засобів протиповітряної оборони наземного базування сухопутних військ і військово-повітряних сил та Об'єднаний центр стратегічної оборони

[1, parag. 3, parag. 29; 2, с. 487, 490; 3, с. 9; 4, с. 9; 5, с. 620].

Терористичні акти 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку та Вашингтоні сколихнули світову спільноту. Ця демонстрація сил тероризму засвідчувала не лише нову загрозу, а, й виявляла майбутні методи боротьби, які будуть використані радикально налаштованими терористичними угрупованнями. Виходячи з цього, у порядку денному світової безпеки висувалася проблема асиметричних загроз, тобто використання низько технологічних або грубих методів атаки на більш технологічно розвиненого або сильнішого противника. За висловом В.В. Леонова та Б.О. Воровича, «...після терактів 2001 р. термін «асиметричні загрози» ототожнюють з міжнародним тероризмом, а також у разі небезпек з придбання зброї масового знищення міжнародними терористичними групами». Терористична атака на США спонукала необхідність перегляду і доповнень СОП. За словами Дж. Хуна, держсекретаря з питань безпеки, «СОП бачила асиметричні загрози в якості одного із цілого ряду тактик, які противник міг використати. Напад на США 11 вересня показав, що ці дії мають стратегічний ефект» [6, с. 30; 7, р. 4, 7].

У червні 2002 р. британським керівництвом було ухвалено «Новий розділ стратегічної оборонної програми», яким коригувалась і приводилася у відповідність до нових світових реалій попередня доктрина. Документ віддзеркалював необхідність багатопланового підходу до питань безпеки та оборони країни. Лейбористи окреслювали декілька перспективних напрямків роботи: протистояння асиметричним загрозам; технологічне вдосконалення військ; підготовка до експедиційних операцій; посилення внутрішньої безпеки. Кожен із них мав чітко окреслені практичні цілі, виконання яких дозволяло забезпечити Сполучене Королівство від новітніх загроз. Важливим було створення мережі інформаційних датчиків у царині безпеки і оборони, які в режимі реального часу або близько до нього отримуватимуть інформацію. Ця система отримала назву Мережецентрична технологія «Network

Centric Capability». Крім цього, базуючись на новаціях, внесених до СОП, виникла нагальна необхідність подальшого розвитку, тренування і вдосконалення сили швидкого реагування. Оскільки боротьба із тероризмом «не має лінії фронту, як такої, а конфлікти надзвичайно швидкоплинні» мобільність, швидкість і точність мають стати головними характеристиками військових формувань. Задля посилення цих заходів планувалося створити 6-ти тисячний добровольчий резерв, дислокований у різних графствах, але добре структурований і вишколений, для підтримки цивільної влади [2, с. 505; 5, р. 626-627; 8].

Реалізація положень, оприлюднених у СОП та «Новому розділі», сприяли модернізації британських військових сил. Проте на глобальному та регіональному рівнях залишалася головна небезпека, а саме, ядерна та загроза удару балістичними ракетами, які досягали території самої Великобританії й розташування її експедиційних військ. У контексті вищевикладеного було ухвалено британським парламентом у грудні 2003 р. новий документ під назвою «Забезпечення безпеки у мінливому світі».

Головна ідея цього нового документа у царині безпеки та оборони Великобританії полягала у зменшенні бойового складу ЗС на користь дослідження та виробництва тогочасних військових технологій, оснащення ними військ спеціального призначення. На нашу думку, результатами реалізації нової оборонної та безпекової доктрини від 2003 р. полягали у наступному: по-перше, війська Сполученого Королівства були здатними для проведення одночасно трьох коротко- або середньомасштабних операцій із проведенням однієї довготривалої місії із підтримання миру (як місія у Косово); по-друге, британська армія підготувалась до розгортання військ у довгостроковій перспективі в операціях як локального, так і регіонального виміру; по-третє, британським військам належало зайняти лідируючі позиції у будь-яких коаліційних військових формуваннях; по-четверте, для модернізації та осучаснення британських збройних сил та підвищення їхнього фінансування здійснювалась демобілізація особового складу у різних військових підрозділах: демобілізовано 10 тис. військовиків, із них 7,5 тис. з ВПС, звільнено близько 10 тис. цивільних службовців міністерства оборони, зменшено кількість патрульної авіації «Німрод» та батарей зенітно-ракетного комплексу «Рапіра», до 2007 р. було заплановано ліквідацію шести дивізіонів артилерії [2, с. 509; 5, р. 631; 9, р. 4; 10, р. 32].

Отже, після розпаду СРСР та закінчення холодної війни лейбористський уряд Т. Блера зіткнувся із новими безпековими викликами: локальними військовими конфліктами на європейських теренах, загрозою міжнародного тероризму, розповсюдженням зброї масового знищення тощо. Це вимагало осучаснення та адаптації до нових реалій безпекових та оборонних доктрин Великобританії. Впродовж досліджуваних нами років лейбористський уряд ухвалив низку стратегічних документів у царині безпеки та оборони: у 1998 р. - «Стратегічну оборонну програму», у 2002 р. - «Новий розділ до Стратегічної оборонної програми», у 2003 р. - «Забезпечення безпеки у мінливому світі». Відповідно до цих документів передбачалось: реструктуризація армії, модернізація її військово-технічного оснащення, створення нових командних структур, скорочення особового складу, створення Об'єднаних сил швидкого реагування, розробка механізмів уникнення ядерної загрози, здатність британських ЗС проводити широкомасштабні та локальні військові операції тощо.

Література

1. UK Strategic Defence Review. - London, 1998. - Електронний ресурс. Режим

доступу: http://archives.livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr/2008/IMG/pdf7sdr_1998_complete.pdf

2. Великобритания: эпоха реформ / [А.А. Громыко, Л.О. Бабынина, Н.К. Капитонова и др.]; под ред. А.А. Громыко. - М.: Издательство «Весь мир», 2007. - 536 с.
3. Кириллов Д. Направленность современной военной политики Великобритании / Д. Кириллов // Зарубежное военное обозрение. - 1999. - № 9. - С. 8-11.
4. Печуров С. На пути централизации военного руководства Великобритании / С. Печуров // Зарубежное военное обозрение. - 2003. - № 3. - С. 8-12.
5. Blair's Britain 1997-2007 / edited by Anthony Seldon. - New York: Cambridge University Press, 2007. - 690 p.
6. Леонов В.В., Ворович Б.О. Парадокс асиметрії в сучасних міжнародних збройних конфліктах / В.В. Леонов, Б.О. Ворович // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. - 2016. - № 1. - С. 29-34.
7. A new Chapter to the Strategic Defence Review. - London, 2003. - 32 p.
8. Agility, Flexibility, Technology - A New Chapter In UK Defense. - Електронний ресурс. Режим доступу: [http://www.defense-aerospace.com/articles-view/release/3/10948/uk-revises,-updates-sdr-\(july-19\).html](http://www.defense-aerospace.com/articles-view/release/3/10948/uk-revises,-updates-sdr-(july-19).html)
9. Delivering Security in a Changing World. - London, 2003. - 21 p.
10. MOD Annual Report and Accounts 2003-2004. - London, 2004. - 205 p.